

Маргіта Наталія Орестівна,
здобувач кафедри економіки, менеджменту та маркетингу
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

МОТИВАЦІЙНІ ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

Стаття присвячена проблемі визначення мотиваційних чинників для залучення прямих іноземних інвестицій (ПІІ). Окреслено головні напрями інвестиційного інтересу, а також проаналізовано найважливіші мотиваційні критерії, які стають визначальними при виборі місця для здійснення інвестування.

Ключові слова: прямі іноземні інвестиції, мотиваційні критерії для ПІІ, інвестиційна політика, регулювання інвестиційної діяльності, інвестиційний процес.

Постановка проблеми у загальному вигляді. На сучасному етапі світовий економічний розвиток характеризується глобалізацією ринків капіталу, одночасно з процесом зростання диспропорцій в об'ємах накопичених інвестиційних ресурсів. Масштаби та темпи залучення інвестицій, а також їх ефективність для економіки приймаючої країни, напряму залежать від проведення оптимальної інвестиційної політики.

Незважаючи на те, що прямі іноземні інвестиції забезпечують прискорене зростання економічної активності приймаючої країни шляхом трансферу технологій, глобалізації національного ринку у світовий економічний простір та гарантують залучення передових світових практик в управлінні, залишається відкритим питання проведення ефективної політики щодо залучення прямих іноземних інвестицій.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідження різних аспектів інвестиційного процесу є предметом наукових пошуків ряду вітчизняних та зарубіжних науковців. Зокрема, управління процесом залучення іноземного капіталу розглядають А. Пересада, Ю. Будюк, В. Мартиненко, О. Рибалка. Аналіз окремих факторів, що впливають на інвестиційну активність у своїх працях описують українські А. Гайдуцький, М. Олексів, О. Піндюк, а також іноземні дослідники Дж. Хард та Ф. Кайзер. Проблематику ПІІ та економічного зростання піднімають Г. Варламова, Е. Борештейн, Дж. Де Грегоріо та Дж.-В. Лі. Огляд мотиваційних факторів, для іноземного інвестування зробила А. Кудіна, вказавши напрям сфери інтересів ПІІ, в процесі пошуку місця для здійснення інвестицій.

Невирішені раніше питання, що є частиною загальної проблеми. Незважаючи на те, що проблема залучення ПІІ широко досліджувана серед науковців, дещо поза увагою залишилось питання аналізу мотиваційних факторів при здійсненні ПІІ. Оскільки успішність інвестиційного процесу залежить від ефективно проведеної політики щодо іноземних інвестицій, це питання набуває особливої актуальності.

Мета та завдання статті. На сучасному етапі важливим є процес планування, виділення пріоритетних сфер інвестування та створення все більшої кількості сприятливих факторів саме в тих сферах, що визначені як пріоритетні. Найбільш адекватним ринковим механізмом для регулювання інвестиційної активності є зміна кон'юнктури конкретного ринку, методом включення чи ліквідації певних мотиваційних чинників для ПІІ. Метою статті є виявлення основних критеріїв для

активізації процесу залучення іноземного капіталу, як на національному так і на регіональному рівнях.

Основний матеріал. У сучасних економічних умовах регулювання інвестиційних процесів переміщається з центру в регіони. Досить яскраво проявляється тенденція розширення сфер співпраці регіонів з іноземними інвесторами, що є наслідком збільшення повноважень регіональних органів влади у цьому напрямку. Ще у Концепції регулювання інвестиційної діяльності в умовах ринкової трансформації економіки України, прийнятій 1 червня 1995 року зазначено, що в основу державного регулювання інвестиційної діяльності закладено принцип послідовної децентралізації інвестиційного процесу [1]. Таким чином, регіональна спрямованість політики залучення та регулювання потоків ПІІ стає ключовим фактором активізації загальнодержавної інвестиційної активності.

Постає необхідність визначення поняття регіональна політика регулювання інвестиційної діяльності. На нашу думку, це комплекс заходів регіональних органів влади, щодо створення мотиваційних передумов для активного залучення та подальшого управління потоками інвестиційних ресурсів, на основі визначених пріоритетних сфер та напрямів інвестиційної діяльності регіону.

Доцільно зауважити, що не існує чіткого розподілу мотивів інвестування для окремих типів економік. Очевидно, мотивація інвестора зростає за рахунок накопичення значної кількості мотиваційних критеріїв певною країною та їх різноплановості. Можна також припустити, що переважання мотиваційних чинників виключно одного напрямку стає причиною значних дисбалансів, внаслідок домінування певного типу економічної діяльності. Тому, як зазначає В. Мартиненко, державна політика господарської діяльності має бути спрямовуючим та координуючим чинником у формуванні конкурентоспроможності національних виробників, захисті внутрішнього інвестиційного середовища від зовнішніх та внутрішніх негативних впливів [2]. Для відпрацювання ефективної інвестиційної стратегії необхідно визначити фактори, які сприяють залученню іноземних інвестиційних ресурсів.

Згідно еkleктичної чи (OLI) парадигми Дж. Даннінга, основними детермінантами факторами для залучення ПІІ виступають: переваги власності, переваги інтерналізації та специфічні переваги місцевості [3]. Оскільки переваги власності та інтерналізації – особливі умови для інвестування, які формуються на рівні фірми, важливу роль у виборі загальної інвестиційної політики держави в цілому та регіону зокрема, повинні відігравати мотиваційні фактори місцевості. Виходячи з основних сфер інтересів для ПІІ, економічні детермінанти країни-отримувача можна згрупувати за наступними напрямками: ресурсо-шукаючі, орієнтовані на ефективність та ринково-шукаючі іноземні інвестиції (рис. 1).

Для групи ресурсо-шукаючих ПІІ визначальними є такі мотиваційні критерії:

Брак ефективних технологій. В умовах значного відставання технологічного розвитку зростає показник можливої економічної віддачі щодо технологій, які плануються для запровадження на ринок. Згідно з припущенням моделі Е. Борештейна, Дж. Де Грегоріо та Дж.-В. Лі іноземні інвестори, які присутні на ринку, полегшують процес освоєння нових технологій для місцевих фірм, таким чином сприяючи технологічному прогресу та загальному зростанню економіки [5]. Для країни-реципієнта ПІІ передача знань і технологій місцевим фірмам та фахівцям спричиняє зростання продуктивності, поживлення конкуренції і вдосконалення доступу для експорту за кордон.

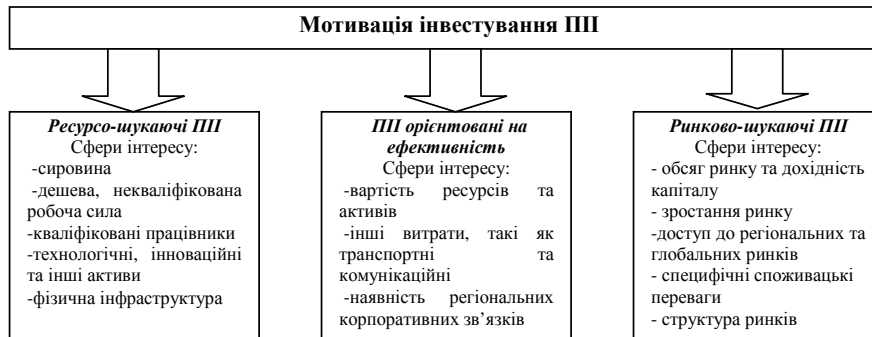

Рисунок 1 – Мотивація інвестування ПІІ [4]

ПІІ також сприяють трансферу технологій, які не можуть бути здійснені шляхом простого фінансового інвестування чи торгівлі товарами та послугами [6]. Залучення іноземного капіталу також забезпечує набагато швидшу передачу технологічних засобів, порівняно з ліцензуванням угод та міжнародною торгівлею. Світовий досвід свідчить, що розвинені країни не ставили за мету насамперед залучення фінансового капіталу самого по собі. Ключовими ресурсами, які вони прагнули отримати, були іноземні технології та досвід. Внутрішні передачі технологій у компаніях вважались кращим варіантом, ніж коли цей процес відокремлювався у самостійний елемент економічної політики [7].

Достатня забезпеченість трудовими ресурсами. Емпіричне дослідження, проведене Г. Хансоном, Р. Маталоні та М. Слаутером підтверджує тенденцію, щодо концентрації виробництва ТНК у країнах з низькою вартістю робочої сили [8]. Позитивний ефект проявляється завдяки появі працівників, обізнаних в діяльності нових бізнес-структур, що, безумовно, сприяє розвитку трудових ресурсів приймаючої країни [6]. **Ошибка! Источник ссылки не найден.** Існує непрямий вплив ПІІ на економічний розвиток у формі поширення знань і технологій серед місцевих фірм (англ. spill-over effect). Також ПІІ сприяють економічному зростанню, коли рівень освіти в приймаючій країні є високим [5].

Наявність достатньо збалансованих природних ресурсів їх якість, ефективність, мобільність та ліквідність здатні в тій чи іншій мірі реалізовувати інвестиційні інтереси іноземних інвесторів [9]. Хоча історично наявність природних ресурсів, таких як мінерали, сировина та сільськогосподарська продукція були найважливішою детермінантою для ПІІ, вага цього критерію достатньо знизилась протягом останніх десятиліть. На даний час доступність природних ресурсів далеко не провідний критерій при виборі території для здійснення інвестування. Активний перебіг глобалізаційних процесів сприяє стиранню кордонів між країнами та інтенсифікації діяльності в межах глобальних торговельних об'єднань. Наявність природних ресурсів стала мотивуючим фактором для активізації торговельної діяльності і знизила свій стимулюючий вплив для ПІІ, особливо після вступу України в СОТ у 2008 році. Незважаючи на це, важливо враховувати даний чинник у формуванні балансу інтересів нашої країни, щодо сфер залучення ПІІ.

ПІІ орієнтовані на ефективність при виборі місця інвестування враховують такі критерії.

Недостатній рівень конкуренції на внутрішньому ринку розглядається іноземними інвесторами як позитивна передумова для входження на ринок. Досвід свідчить, що іноземні інвестиції можуть підвищувати рівень конкуренції на внутрішньому ринку, сприяючи таким чином зростанню економічної ефективності. Нові гравці кидають виклик компаніям, які вже зафіксували свою позицію на ринку, змушуючи їх пристосовуватися до нових умов, щоб залишатися конкурентоспроможними. Хоча може виникнути ситуація, за якої іноземні інвестиції знижують рівень конкуренції на ринку, внаслідок високої концентрації іноземних фірм у певній галузі. Усунення перешкод для входження великої кількості зарубіжних фірм з довгостроковою стратегією розвитку сприятиме запобіганню концентрації надмірної ринкової влади недобросовісними інвесторами.

Підвищена гранична віддача на капітал також сприяє активізації інвестиційних процесів. Емпіричні результати В. Шевчука [10] вказують на значний розрив між граничною віддачею на капітал (англ. МРК) у країнах з відмінним рівнем економічного розвитку. Віддача на капітал є набагато вищою у країнах, що розвиваються. Важливо, що у відкритій економіці виникають можливості тривалого підтримання МРК на завищеному рівні, попри залучення значної кількості іноземного капіталу. Якщо для закритої економіки акумуляція капіталу повинна супроводжуватися зниженням віддачі на капітал, то у малій відкритій економіці значення МРК визначено світовими інвестиційними ресурсами, оскільки товари можуть експортуватися за світовою ціною. В залежності від обсягів залучення іноземного капіталу країна може спеціалізуватися на виробництві більш капіталоемних товарів, що дозволяє уникнути спадної віддачі на капітал. Відповідно виникають передумови для прискореного економічного зростання, навіть за умов відсутності динамічного технологічного прогресу.

Фіскальні пільги застосовуються з метою сприяння зростанню податкових надходжень до бюджету приймаючої країни [6]. Звичайно, інколи доводиться знижувати податкові ставки і, як наслідок, відмовлятися від частини доходів з метою додаткового залучення ПІІ. В дослідженнях для України зазначається, що податкові пільги не можуть компенсувати недоліки несприятливого інвестиційного середовища. Тому вони не впливають на потоки ПІІ. Стратегічні інвестори орієнтуються на довгостроковий період, а оскільки податкові канікули – заходи короткострокового характеру, вони не беруться до уваги інвесторами [11].

Ринково-шукаючі ПІІ беруть до уваги наступні критерії:

Хронічна нестача внутрішніх заощаджень провокує тенденцію, за якої зростає ефективність залучених іноземних інвестицій. Найбільш позитивний вплив ПІІ на макроекономічні індикатори спостерігається в економіках країн, що розвиваються. Потреба в значній реструктуризації та модернізації місцевих підприємств, зважаючи на обмежені внутрішні ресурси, створює умови в яких потенційні вигоди від ПІІ особливо цінуються. На думку експерта Міжнародного центру перспективних досліджень О. Піндюк, іноземний капітал здатний компенсувати нестачу внутрішніх заощаджень і не може «втекти» зі швидкістю портфельних інвесторів чи комерційних банків-позичальників. ПІІ дозволяють підтримувати необхідні рівні споживання та інвестицій, незважаючи на коливання доходів економічних агентів. Більше того, це джерело фінансування не створює боргових зобов'язань для країни-отримувача і весь ризик інвестування беруть на себе іноземні компанії [12]. В умовах активного залучення іноземного капіталу завдання економічної політики полягає в тому, щоб зростаючий попит на внутрішньому ринку був забезпечений пропозицією. Це обмежуватиме

зростаючий імпорт споживчих товарів і формуватиме резерв інвестиційних засобів на оновлення основних фондів. Максимально ефективного результату у цій сфері можна досягнути регуляторними заходами регіонального рівня, виходячи з особливостей розвитку окремих регіонів.

Збутова інвестиційна привабливість країни включає ємність, масштаби, структуру, динаміку розвитку внутрішнього ринку країни, а також його здатність сприйняти велику кількість матеріально-технічних ресурсів, наданих інвесторами або продукції, виробленої інвесторами. Незадоволений надлишковий внутрішній попит як чинник зростання ВВП сприяє залученню ПІІ через перспективу розширення розмірів ринку та можливості нарощення виробничих потужностей. У цьому випадку, одним з деструктивних факторів виступає нерозвиненість внутрішньої інфраструктури, що може стримувати інтенсивність процесу прямого іноземного інвестування. Громіздкий внутрішній ринок може надати регіону конкурентні переваги в тих галузях, де присутній ефект масштабу або зниження витрат на основі освоєння нового продукту.

Висновки по даному дослідженню і перспективи подальших розробок. Згідно мотивів інвестування, основною визначальною характеристикою економіки, з точки зору ринково-шукаючих інвестицій, є обсяг та доступ до ринків Центральної та Східної Європи. Для наступної групи, ресурсно-шукаючих ПІІ, порівняльні переваги, за рахунок зниження собівартості виробленої продукції, обґрунтовують місце вкладення капіталу. Третя категорія мотиваційних критеріїв – ПІІ орієнтовані на ефективність при виборі території для інвестування керуються специфічними перевагами місцевості, починаючи від продуктивності праці, закінчуючи показником технологічного розвитку регіону. Формування регіональної політики залучення ПІІ відбувається на основі визначення мотиваційних факторів регіону, з урахуванням принципів державної інвестиційної політики. Оскільки ці інструменти формують загальні риси інвестиційного середовища країни, ключовим завданням регіональної влади постає регулювання кон'юнктури інвестиційного ринку методами непрямого впливу. Серед цих методів – формування мотиваційних передумов для здійснення інвестування певного об'єму та саме у ті галузі, що визначені як пріоритетні стратегією економічного розвитку.

Для формування ефективного механізму залучення ПІІ в економіку регіону необхідно провести емпіричне оцінювання основних мотиваційних факторів для залучення іноземних інвестицій, їх направленості, сили та терміну дії, що буде здійснено в наступних дослідженнях.

1. Постанова КМУ «Про концепцію регулювання інвестиційної діяльності в умовах ринкової трансформації економіки України» від 1 червня 1995 року. – № 384 [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/>.

2. Мартиненко Володимир Федорович. Формування системи державного управління інвестиційним процесом в Україні : анотація дис... д-ра наук з держ. управління: спец. 25.00.02 «Механізми державного управління» / Мартиненко Володимир Федорович; Національна академія держ. управління при Президентіві України. – К., 2006 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dissert.com.ua/content/144500.html>.

3. Dunning J.H. Multinational enterprises and the global economy / John H. Dunning. – Wokingham, England : Addison-Wesley, 1993.

4. Kudina A. The motives for foreign direct investment in Ukraine / A. Kudina, [Електронний ресурс] // A thesis submitted in partial fulfillment of the degree of Master of Arts; National University "Kyiv-Mohyla Academy". – Режим доступу : <http://www.kse.org.ua/uploads/file/library/1999/>

Kudina.pdf.

5. Borensztein E. How Does Foreign Direct Investment Affect Economic Growth? / E. Borensztein, J. De Gregorio, J.-W. Lee. // Journal of International Economics. – 1998. – Vol. 45. – P. 115-135.

6. Feldstein M. Aspects of Global Economic Integration: Outlook for the Future / M. Feldstein // NBER Working Paper. – Cambridge, Massachusetts : National Bureau of Economic Research, 2000. – № 7899.

7. Харламова Г.О. Економіко-математичне дослідження можливостей впливу прямого іноземного інвестування на економічний розвиток України / Г.О. Харламова // Економіка та держава. – 2007. – № 11. – С. 21-26.

8. Hanson G.H. Vertical Production Networks in Multinational Firms / G.H. Hanson, R.J. Mataloni, M.J. Slaughter // NBER Working Paper. – National Bureau of Economic Research, 2003. – 9723.

9. Гайдучкий А. Класифікація чинників інвестиційної привабливості економіки / А. Гайдучкий // Ринок цінних паперів України. – 2004. – № 9-10. – С. 9-14.

10. Шевчук В.О. Міжнародна економіка: теорія і практика [навч. пос.] / Віктор Олексійович Шевчук. – Л. : Каменярь, 2003. – 719 с.

11. Oleksiv M. The determinant of FDI: can tax holiday compensate for weak fundamentals? Case of Ukraine [Електронний ресурс] / М. Oleksiv // A thesis submitted in partial fulfillment of the requirements for Master's Degree; National University "Kyiv-Mohyla Academy". – Режим доступу : <http://www.kse.org.ua/uploads/file/library/2000/Oleksiv.pdf>.

12. Піндюк О. Примарність успіху / О. Піндюк [Електронний ресурс] // Диалог.UA – незалежний інформаційно-аналітичний ресурс. – Проект «Україна». – 2004. – Режим доступу <http://dialogs.org.ua/ru/material/full/2/1074>.

Н.О. Маргіта

Мотивационные предпосылки формирования региональной инвестиционной политики

Статья посвящена проблеме определения мотивационных факторов для привлечения прямых иностранных инвестиций (ПИИ). Очерчены главные направления инвестиционного интереса, а также проанализированы важнейшие мотивационные критерии, которые становятся определяющими при выборе места для осуществления инвестирования.

Ключевые слова: прямые иностранные инвестиции, мотивационные критерии для ПИИ, инвестиционная политика, регулирование инвестиционной деятельности, инвестиционный процесс.

N.O. Marhita

Motivational background of regional investment policy

The article focuses on the identification of motivational factors for attracting foreign direct investment (FDI). Identifies the main areas of investment interest, and also analyzed the most important motivational criteria that are crucial when choosing a place for investment.

Keywords: foreign direct investment, motivational criteria for FDI, investment policy, investment regulation, investment process.

Отримано 12.04.2011 р.